

Roman Rosavec¹, Damir Barčić¹, Željko Španjol¹

ZAŠTIĆENE PRIRODNE VRIJEDNOSTI U REPUBLICI HRVATSKOJ

PROTECTED NATURAL TREASURES IN THE REPUBLIC OF CROATIA

SAŽETAK

U radu je dan prikaz zaštićenih prirodnih vrijednosti koje predstavljaju temelj biološke i krajobrazne raznolikosti u Republici Hrvatskoj.

Prema Zakonu o zaštiti prirode (NN, 70/05), postoje sljedeće glavne kategorije zaštićenih prirodnih vrijednosti: zaštićena područja, zaštićene svojte, zaštićeni minerali, sigovine i fosili.

U Hrvatskoj je zaštićeno 456 objekata s ukupnom površinom 625.736,71 ha, ali zbog preklapanja površina pojedinih kategorija ukupna površina iznosi 593.236,71 ha. Uz površine zaštićenih šuma od oko 97.000 ha; zaštićenih u skladu sa Zakonom o šumama (NN 2005) pod zaštitom je gotovo 11,5% državnog teritorija, također i oko 30% površina šuma i šumskog zemljišta.

U Hrvatskoj ima osam nacionalnih parkova s ukupnom površinom 99.797 ha, te 10 parkova prirode s ukupnom površinom 404.632 ha. Dva stroga rezervata imaju površinu 2.395,35 ha. Posebnih rezervata u svim potkategorijama ima 82 s ukupnom površinom od 35.335,87 ha. Park šuma ima 39 s ukupnom površinom od 9080,94 ha. Zakonom su zaštićena i 72 značajna krajobrazna površine 69.721,12 ha. U kategoriji spomenik prirode s potkategorijama ima 108 objekata ukupne površine 759,77 ha. Spomenika parkovne arhitekture u potkategorijama ima ukupno 135 objekata s površinom od 961,82 ha.

Ključne riječi: zaštićene prirodne vrijednosti, zaštita prirode, održivi razvoj

UVOD

INTRODUCTION

Iznimna je vrijednost zaštićenih prirodnih vrijednosti ponajprije u proučavanju građe, sastava, opstanka i razvitka prirodnih ekosustava. Oni provedenim istra-

¹ Šumarski fakultet, Zagreb, Svetošimunska 25, 10000 Zagreb

živanjima daju temeljne obavijesti o sindinamičkim zakonitostima, koje se opet primjenjuju u gospodarskim postupcima i razvojnim modelima koji jamče njihov opstanak. To se ujedno odnosi i na mogućnost aktivne zaštite, korištenja i unapređivanja prirodnog okoliša i zaštićenih prirodnih vrijednosti. Veliko značenje zaštićene prirodne vrijednosti imaju i u turističkoj, rekreativnoj i zdravstvenoj valorizaciji, jer se ona kao gospodarska i duhovna vrijednost oslanja i ostvaruje u prvom redu na primarnim vrijednostima prirodne sredine. S obzirom na ograničene mogućnosti korištenja zaštićenih dijelova prirode, te na njihovu opću, odnosno specifičnu zaštitu, proizlazi da se zaštićene prirodne vrijednosti mogu koristiti samo na strogo kontroliran i umjeren način.

POVIJESNI RAZVOJ ZAŠTITE PRIRODNIH VRIJEDNOSTI

HISTORICAL.....

Istinski procesi organizirane i efikasne zaštite prirodnih vrijednosti ne mogu se točno ustanoviti, ali može se reći da se zaštita susreće već u srednjem vijeku u izoliranim akcijama. Organizirani razvoj zaštite, od početka do danas možemo grupirati u tri globalna razdoblja (Španjol 1996):

- Prvo su podvrgnuti zaštiti objekti izuzetne ljepote i vrijednosti. To su zapravo prvi početni i sporadični primjeri zaštite koji su za to doba i za tadašnje potrebe bili zadovoljavajući.
- Drugo razdoblje počinje razvojem urbanizacije i industrijalizacije kada se teži za kvalitetnijom i organiziranom zaštitom. Tako se od sredine prošlog stoljeća zaštita temelji na zakonu. Zaštićeni objekti počinju služiti i u znanstvene svrhe, napose se istraživanja obavljaju u prvim osnovanim nacionalnim parkovima.
- U trećem razdoblju prirodu se gleda u cjelini, u svojoj složenosti i nedokučivosti. Uviđa se sve veći značaj njenog složenog ekološkog sklada i savršenosti kao i njene povredivosti.

U Republici Hrvatskoj ideje o zaštiti prirodnih vrijednosti počinju se javljati gotovo istovremeno kada i u ostalom svijetu, prije svega od naših prirodoslovaca, koji ideje o zaštiti propagiraju pišući u časopisima, od kojih neki imaju stoljetnu godišnjicu izlaženja i uopće su među najstarijima u svijetu u svojoj problematici, a takvi su Šumarski list (od 1877.), Glasnik Hrvatskoga naravoslovnoga društva (od 1886.), Lovačko-ribarski viestnik (od 1892.), Hrvatski planinar (od 1898.), Priroda (od 1911.) te Zaštita prirode (od 1938. godine).

ZAKONSKA REGULATIVA

LOW.....

Zakonska regulativa koja se odnosi na zaštićene prirodne vrijednosti u uskoj je vezi sa zakonskom regulativom zaštite prirode i okoliša te je kao takvu možemo

i promatrati. Zakonska regulativa kojom se utvrđuju pitanja zaštite prirode i okoliša proizlazi iz Ustava Republike Hrvatske (1992.) te iz Deklaracije o zaštiti okoliša u Republici Hrvatskoj (NN 1992). Zatim slijedi čitav niz zakona koji reguliraju sva područja ljudskog djelovanja, a u uskoj su vezi sa zaštićenim prirodnim vrijednostima. Najznačajniji trenutačno na snazi jesu:

- Zakon o zaštiti prirode (NN 2005),
- Zakon o zaštiti okoliša (NN 1994),
- Zakon o šumama (NN 2005),
- Zakon o vodama (NN 1995),
- Zakon o lovu (NN 2005),
- Zakon o otpadu (NN 2004).

ZAŠTIĆENE PRIRODNE VRIJEDNOSTI I TURIZAM

PROTECTED.....

Turizam se prije nego drugi sektori gospodarstva suočio s neracionalnim i štetnim korištenjem prostora jer “prostor je dio turističkog proizvoda i bez kvalitetnog prostora nema niti turizma” (Vukonić 1994).

Zbog toga se postavlja opravdano pitanje: treba li prirodu čuvati netaknutu ili je racionalno iskorištavati? Vjerojatno decidan odgovor nije moguće dati. Rješenje se krije u činjenici da turizam postaje sve više ekonomska snaga u svijetu, temeljen na korištenju prirodnih i kulturnih resursa. Međutim, istodobno rastu optimizam i potreba da se sačuvaju te vrijednosti. Mora postojati ekonomska i ekološka povezanost u turističkoj djelatnosti. Samo na taj način mogu se različite intervencije održati u skladu i mjeri, tj. na minimalnom gubitku prirodnosti gdje je to nemoguće izbjeći (Španjol 1993).

Prema Španjolu (1997), negativni utjecaji koje turizam može imati mogu se svrstati u četiri skupine:

Slika 1. Park-šuma "Komrčar" na otoku Rabu
Figure 1

Slika 2. - Park prirode Vransko Jezero
Figure 2

- fizička ili prostorno-ekološka,
- 2. socijalno-ekonomska,
- društvena i moralna,
- demografska.

Zbog masovnosti turizam je izvanredna prilika da se preko turista kao medija širi propaganda o potrebi zaštite prirodnih vrijednosti i prirode. Time se još jednom potvrđuje uzajamnost veze zaštićenih prirodnih vrijednosti i turizma.

PREGLED ZAŠTIĆENIH PRIRODNIH VRIJEDNOSTI U REPUBLICI HRVATSKOJ

XXXXXX.....

Dakle, u Republici Hrvatskoj zaštićeno je 456 prostornih objekata s ukupnom površinom 625.630,71 ha, ali zbog preklapanja površina pojedinih kategorija (što iznosi oko 32.500 ha) ukupna površina je 593.130,71 ha.

Tablica 1. Zaštićene prirodne vrijednosti u Republici Hrvatskoj (izvor: Miljovski 2005)

Table 1 ???

KATEGORIJA ZAŠTITE	Broj objekata	Površina (ha)
1. NACIONALNI PARK	8	99.797,00
2. PARK PRIRODE	10	404.632,00
3. STROGI REZERVAT	2	2.395,35
4. POSEBNI REZERVAT		
a) botanički	9	277,45
b) geomorfološki	1	200,00
c) geomorfološko-hidrološki	3	1.280,24
d) ihtiološki	2	57,80
e) ornitološki	24	15.408,50
f) ihtiološko-orimtološki	2	290,25
g) u moru	2	5.421,40
h) zoološki	3	9.031,39
i) paleontološki	1	422,00
j) šumske vegetacije	34	2.946,84
Ukupno	81	35.335,87
5. PARK ŠUMA	39	9.080,94
6. ZAŠTIĆENI KRAJOBRAZ	72	69.721,12
7. SPOMENIK PRIRODE		
a) geološki	6	15,65
b) geomorfološki	39	654,77
c) hidrološki	4	66,55
d) paleontološki	5	6,70
e) rijetki primjerak drveća	39	-
f) rijetki primjerak drveća -skupina	12	0,1
g) zoološki	3	16,00
Ukupno	108	759,77
8. SPOMENIK PARKOVNE ARHITEKTURE		
a) arboretum	2	80,55
b) botanički vrt	5	76,27
c) park	82	805,00
d) pojedino stablo	26	-
e) skupina stabla	21	-
Ukupno	135	961,82
Sveukupno	456	625.630,71

Slika 3. Nacionalni park Sjeverni Velebit
Figure 3

Osim navedenog broja zaštićenih objekata s pripadajućim površinama, svakako da postoje i mnoge druge površine koje bi što skorije trebalo zaštititi (Miljovski 2005).

ZAKLJUČCI CONCLUSIONS

U današnje vrijeme, suvremenim načinom života, čovjek svjesno i nesvjesno utječe na ravnotežu složenog ekosistema u kojem i sam živi.

U sve većoj urbanizaciji i kultiviranju zemljišta smanjuju se prirodna staništa mnogih biljnih i životinjskih vrsta, mijenjaju se krajolici i određeni dijelovi žive i nežive prirode, a često puta i površine zaštićenih prirodnih vrijednosti.

Prema tome, znači da je zaštićene prirodne vrijednosti potrebno vrednovati, valorizirati i selektivno koristiti sukladno njihovim osnovnim značajkama koje ukazuju na najbolju moguću namjenu, bila ona turistička ili zaštitna.

Kada govorimo o zaštićenim prirodnim vrijednostima, moramo spomenuti da oni pružaju izuzetnu priliku za prezentaciju mnogih djelatnosti, kao što su znanstveno-istraživačke ekskurzije, osnivanje stručnih službi za prezentaciju i čuvanje (stručni vodiči, čuvari i sl.), održavanje kulturno-zabavnih manifestacija, održavanje stručno-znanstvenih skupova u prostoru zaštićenih objekata prirode i slično.

Također je potrebno imati na umu da su zaštićene prirodne vrijednosti u uskoj vezi sa šumarstvom. Šumski kompleksi koji su sad u sastavu pojedinog zaštićenog objekta (npr. nacionalnog parka i parka prirode) bili su dijelovi gospodarskih jedinica, odjela i odsjeka kojima su gospodarili šumari i uvelike utjecali na njihov današnji izgled svojim gospodarenjem.

LITERATURA REFERENCES

- Miljovski, B. 2005. Zaštita prirode na kršu. Zagreb: Šumarski fakultet u Zagrebu. Diplomski rad.
Španjol, Ž. 1993. Uloga posebno zaštićenih objekata prirode u turizmu. Glasnik za šumske pokuse, posebno izdanje 4. Str: 231-242.

- Španjol, Ž. 1996. Zaštita prirode i okoliša u Republici Hrvatskoj. Šum. list 120(3-4). Str. 107-119.
Španjol, Ž. 1997. Turizam i zaštita prirode i čovjekova okoliša. Socijalna ekologija 6(1-2). Str. 93-108.
Vukonić, B. 1994. Turizam – u susret budućnosti. Zagreb: Mikrorad d.o.o., Ekonomski fakultet Zagreb.

PROTECTED NATURAL TREASURES IN THE REPUBLIC OF CROATIA

Summary

The paper presents the protected natural treasures as the base of biological and landscape diversity in the Republic of Croatia.

According to the Law on Nature Protection (NN 70/05), the following are the main categories of protected nature treasures: protected areas, protected species, protected minerals, stalactiforms and fossils.

There are 456 protected areas in Croatia, with a total area of 625,736.71 ha. However, due to overlapping of the different categories, the total area is 593,236.71 ha. Besides the 97,000 ha of forest areas protected by the Law on Forests (NN 52/90), almost 11.5% of the national territory is under protection, with around 30% of forests and forestlands.

There are eight national parks with a total area of 99,797 ha, and ten nature parks with a total area of 404,632 ha. Two strict reserves have an area of 2,395.35 ha. The eighty-two special reserves of all sub-categories have a total area of 35,335.87 ha. There are thirty-nine park forests with a total area of 9,080.94 ha. Seventy-two exceptional landscapes over an area of 69,721.12 ha are also protected by law. The 108 areas in the category of nature monuments with sub-categories have a total area of 759.77 ha. The 135 park architecture memorials in sub-categories have a total area of 961.82 ha.

Key words: protected natural treasures, nature protection, sustainable development